

Лекція 2. Влада як центральний елемент політики

План

1. Концепції та структура влади.
2. Ресурси, процес та види влади.
3. Проблема політичної легітимності.
4. Функції та сучасні тенденції розвитку політичної влади.

1. Концепції та структура влади.

Влада є однією з центральних категорій політології, ключовим елементом політичної системи, тому історично склалося багато підходів до трактування її змісту. Серед останніх можна виокремити наступні концепції: 1) телеологічна (з точки зору мети) – характеризує владу як здатність досягнення поставлених цілей, одержання намічених результатів; 2) біхевіористська – розглядає владу як особливий тип поведінки, що проявляється у можливості одних людей командувати, а інших підпорядковуватися; 3) психологічні інтерпретації влади намагаються розкрити суб'єктивну мотивацію владної поведінки, джерела влади, що мають коріння у свідомості й підсвідомості людей; 4) системна концепція вказує на владу як на засіб соціальної комунікації, що дозволяє регулювати групові конфлікти й забезпечувати інтеграцію суспільства, інструмент забезпечення цілей та функцій політичної системи; 5) структурно-функціоналістська – тлумачить владу як механізм самоорганізації людської спільності, заснований на доцільності поділу функцій управління й виконання; 6) **реляціоністська, коли влада представлена відносинами між двома агентами, один з яких впливає на іншого за посередництвом ресурсів**; 7) **нормативно-формалістична (легітимістська)**, згідно якої джерелом і змістом влади є система норм, передусім, правових. Структурними компонентами влади є її суб'єкт, об'єкт, засоби або ресурси і процес, що приводить до руху всі її елементи, формуючи владні відносини.

2. Ресурси, процес та види влади.

Безпосередніми носіями влади є суб'єкт (окрема людина, народ, організація), який втілює активний початок, і об'єкт, який добровільно підпорядковується суб'єкту. Мотивами такого підпорядкування є страх, звичка, інтерес, переконання, авторитет, ідентифікація. Владні відносини підкріплюються володінням та використанням ресурсів влади, які представляють собою самостійну, зазвичай матеріалізовану ланку, що опосередковує взаємодію агентів влади, служить найважливішим соціальним фактором підпорядкування й панування. Згідно А. Етціоні, ресурси поділяються на утилітарні (матеріальні й інші соціальні блага, пов'язані з повсякденними інтересами людей), примусові (заходи адміністративного покарання, що використовуються у випадках неефективності утилітарних і нормативних ресурсів) та нормативні, що включають засоби впливу на внутрішній світ, норми поведінки й ціннісні орієнтації людини.

Наступною поширеною класифікацією є поділ ресурсів відповідно до найважливіших сфер життєдіяльності суспільства: економічні, соціальні, культурно-інформаційні, примусові (силові) та специфічний демографічний ресурс. Згідно цієї класифікації ресурсів виділяють і відповідні види влади – економічну, соціальну, культурно-інформаційну, примусову.

Політична влада є панівною над всіма іншими видами влад з огляду на свої відмінні риси, такі як: легальність використання сили у межах держави, верховенство рішень для інших влад (проникнення у будь-які суспільні процеси), публічність, тобто загальність й безособовість, моноцентричність (наявність єдиного центру прийняття рішень), різноманіття ресурсів.

3. Проблема політичної легітимності.

На сучасному етапі суспільно-політичного розвитку важливого значення для існування влади набуває питання її легітимності. Позитивна оцінка, прийняття населенням влади, визнання її правомірності, права управляти й згода підпорядковуватися означає її легітимність. Великий внесок у теорію легітимації влади вніс Макс Вебер, який виокремив три типи легітимності: 1) традиційна, яка виникає завдяки звичаям, звичці підпорядковуватися, вірі у непохитність існуючих порядків (характерна для монархій); 2) харизматична, що заснована на вірі у виняткові якості, харизму керівника, якого іноді навіть обожають, створюючи культ його особистості, має емоційне підґрунтя (характерна для революційних періодів); 3) раціонально-правова (демократична), джерелом якої є раціональний інтерес, який спонукає людей підпорядковуватися рішенням уряду, сформованого на основі демократичних процедур.

Зниження довіри до влади свідчить про появу кризи легітимності. Виділяють наступні чинники делегітимації влади: неможливість органів влади здійснювати свої функції або наявність у політичному просторі нелегітимного насилля, відсутність військових конфліктів та громадянських

війн, неможливість уряду адаптуватися до умов, які змінюються, руйнування конституційного порядку, відсутність змін або зниження ефективності виконання урядом своїх головних завдань (формування бюджету та узгодження функцій всередині еліти). Вирішення проблеми кризи легітимності можливе наступними способами та шляхами: підтримка постійних контактів із населенням, проведення роз'яснювальної роботи відносно своїх цілей, постійне оновлення законодавства та досягнення цілей правовими методами, врівноваження гілок влади, прозора та чесна політична конкуренція, організація громадського контролю за владою, укріплення демократичних цінностей, подолання абсентеїзму тощо.

4. Функції та сучасні тенденції розвитку політичної влади.

Соціальна роль політичної влади найповніше розкривається через її функції, такі як: інтегративна (поєднання сил та ресурсів соціуму для реалізації суспільно значимих цілей та запобігання конфліктам), регулятивна (створення нормативно-правових механізмів організації життєдіяльності суспільства), мотиваційна (формування мотивів політичної діяльності), консолідуюча (об'єднання всього політичного у політичну систему суспільства), стабілізаційна (забезпечення стабільності політичної системи, її здатність до саморозвитку та демократичних перетворень).

У результаті виконання або невиконання владою своїх функцій можна спостерігати наявність певних тенденцій у розвитку політичної влади: 1) посилення інтенсивності демократизації політичної влади, що проявляється у створенні багатопартійності та суспільних рухів; 2) зростання фактору легітимності влади як обов'язкової ознаки цивілізованої влади, що змушує представників влади бути відповідальними; 3) розподіл політичної влади за горизонталлю та за вертикаллю; 4) відображення негативного процесу зростання конфліктності між різними гілками влади, що впливає на політико-економічну стабільність; 5) високі темпи бюрократизації апарату, а як наслідок, корумпованість влади. Проте поширення останніх негативних тенденцій розвитку влади у демократичних країнах намагаються контролювати та регулювати на рівні державного управління.